

Inspiratie uit Breda

Presentatie COP klimaatadaptatie Zuidelijke Randstad

2 juni 2022

Anneke van Veen, programmamanager & Initiatiefgroep klimaatadaptatie en biodiversiteit Breda

Aanbieding CoOLbox 16 februari 2022

door wethouder Tim van het Hof (Breda), Wim Leerves (voorzitter Gezamenlijke HuurdersKoepels)
Jessie Bekkers (bestuurder LaurentiusWonen) aan Tonny van de Ven voorzitter Bestuurlijk Overleg Alliantie Breda

Mijn achtergrond

Woningcorporaties als krachtige partners in het klimaatadaptatiespoor

presentatie resultaten interviews corporaties in Leiden

30 november 2017

Ministerie van Infrastructuur
en Waterstaat

Leiden

Anneke van Veen
advies kwaliteit leefomgeving, klimaatadaptatie en governance
Dordrecht

Corporaties, gemeenten en huurders hebben een gezamenlijk doel

Een aantrekkelijke woonomgeving waar problemen rond huidige en toekomstige weersomstandigheden zo goed mogelijk worden voorkomen (wateroverlast, hitte en droogte) en zo effectief en efficiënt als mogelijk wordt omgegaan met middelen.

*“Iedereen is probleemeigenaar!”
Dirk Jan van der Zeep,
voorzitter Raad van Bestuur Portaal*

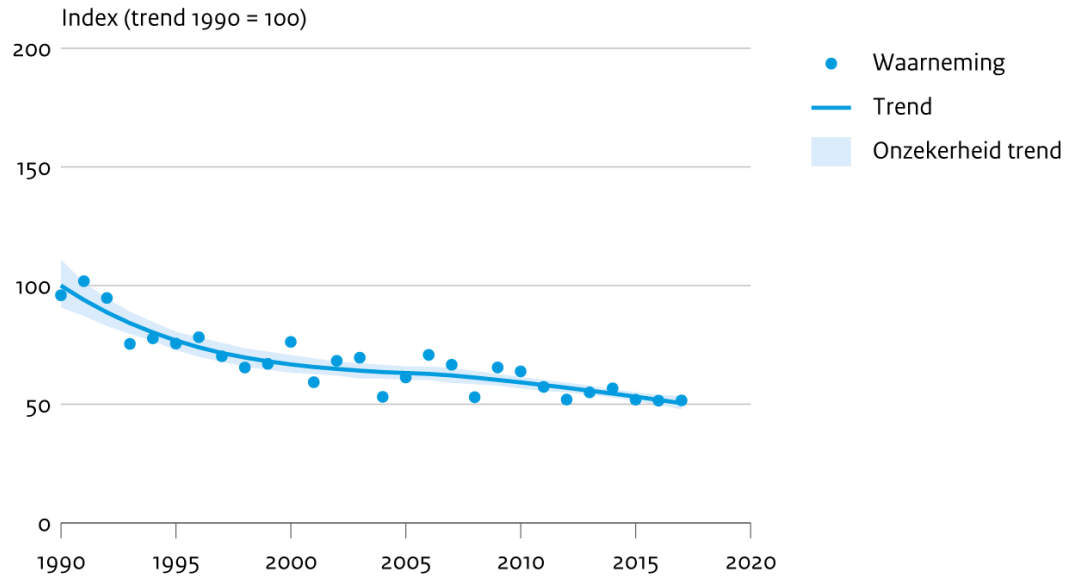

Corporatiebezit in Breda

Koppeling klimaatadaptatie - biodiversiteit

Afname biodiversiteit (fauna) in de stad

Fauna in stedelijk gebied

Bron: NEM (Sovon, Vlinderstichting, CBS)

CBS/okt18
www.clo.nl/nl158502

Plus kans

koppeling groen en gezondheid

- Lichamelijke activiteit en overgewicht
- Ontspanning en herstel van stres.
- Lichamelijke en psychische gezondheid

Koppeling aan programma: Breda Stad in een Park

Initiatiefgroep Klimaatadaptatie en Biodiversiteit

Deelnemers

Alliantiepartners:

gemeente Breda, Alwel, WonenBreburg, Laurentius en Gezamenlijke HuurdersKoepels

Doel van het programma

De organisaties en personen leren elkaar kennen, elkaars opgaven en voorwaarden. Bij de corporaties is het de start van opname in het DNA voor wat betreft de klimaatadaptatie en biodiversiteitsopgaven. De gemeente gaat de corporaties nog meer als volwaardige gebiedspartners zien. De bewoners zijn betrokken. Partijen zien elkaar nog meer als onmisbare partners voor een aantrekkelijk Breda. De basis is gelegd voor verdere uitrol, oa in uitvoeringsprogramma's.

Programmaopzet 2020-2021

1. kwartier maken
2. 2-3 startproject (learning by doing together): Schorsmolen, Linie Zuid
ontwikkeling COOLbox
3. communicatie (intern, extern) & leertraject

werken aan verbinding met werkgroep Duurzaamheid en Uitvoeringsgroep Alliantieafspraken

Alliantieafspraken 2019-2023:

4 Duurzaamheid

Doelen in deze Alliantie-periode zijn:

4.3 Klimaatadaptatie en biodiversiteit

4.3.1 De corporaties en gemeente zorgen bij nieuwbouw en herontwikkeling dat het bebouwd gebied ruimtelijk adaptief wordt ingericht. Dit wordt gedaan door minder verharding, meer groen (bomen, beplanting, gras) en meer zichtbaar water in de buitenruimte (privaat en openbaar).

De corporaties nemen gezamenlijk met de gemeente de verantwoordelijkheid dat er klimaatbestendige wijken en buurten worden gecreëerd zodat de risico's op wateroverlast, droogte en hitte worden verminderd.

Projectgewijs wordt dit uitgewerkt in op te stellen uitwerkingsplannen (onder andere voor de buitenruimte) en op te stellen overeenkomsten.

4.3.2 De corporaties en de gemeente zorgen voor robuuste groenstructuren, diversiteit aan beplanting en zon- en schaduwplekken. De openbare ruimte, voor- en achtertuinen, en daken voldoen hier zo goed mogelijk aan.

Dit zorgt voor een gezonde leefomgeving die uitdaagt om te bewegen, te ontspannen en te ontmoeten.

Projectgewijs wordt dit uitgewerkt in op te stellen uitwerkingsplannen (onder andere voor de buitenruimte) en op te stellen overeenkomsten.

Webinars: 14 presentaties

Alliantie Breda 2019 tot en met 2023

Gemeente Breda
Alwel, Laurentius, WonenBreburch
Gezamenlijke Huurderskoepel Breda

**Initiatiefgroep klimaatadaptatie en biodiversiteit
treft afdeling Wonen presentatie 19 mei 2021**

Anneke van Veen, programmamanager

IKABacademie: 6 sessies

BREDA
BRENGT HET SAMEN

Alliantie Breda 2019 tot en met 2023

Gemeente Breda
Alwel, Laurentius, WonenBreburch
Gezamenlijke Huurderskoepel Breda

Initiatiefgroep Klimaatadaptatie en Biodiversiteit

IKABacademie 29 april 2021 Biodiversiteit

**Sprekers: Rombout van Eekelen - Breda
Marjan Kootwijk - Ymere**

IKABacademie

Biodiversiteit

Anders omgaan met regenwater

Groene daken

Groenkompas

Samenwerken aan toekomstbestendige buurten

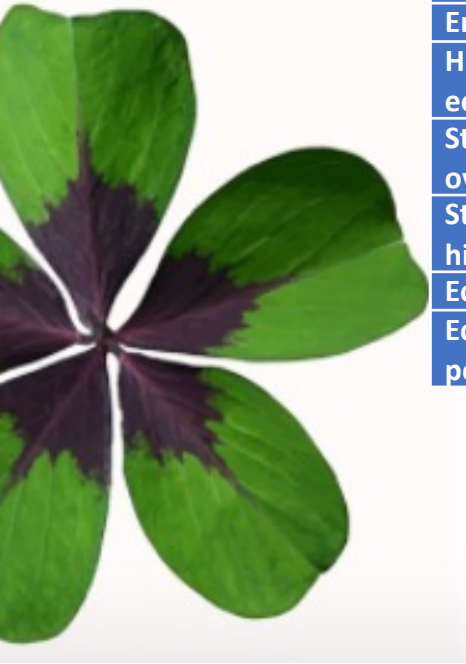
Tegelwippen en struikroven

Aanstaande: Beleid en aanpak: hoe maken we het concreet?

2 sprekers, 30-80 deelnemers per keer, digitaal

Startproject: Linie Zuid

	Doornbos-Linie
Plus op kwetsbare wijken	X
Energietransitie	X
Hitte en eenzaamheid	XX
Stresstest overlast	X
Stresstest hitte	XX
Ecologie huidig	XX
Ecologie potentie	XX

Renovatie Alwel (134 woningen), koppeling aan aanleg warmtenet

+

Gemeente: aanpak klimaatadaptatie pleintjes

=

Gebiedsgerichte aanpak: bewoners betrokken, herkaveling buitenruimte, vergroenen tuinen na mutatie

uit: schetsontwerp Linie Zuid- Urban Synergy

Communicatie: betrekken bewoners

- Tijdschrift Laurentius, info via Gezamenlijke HuurdersKoepels
- Perenactie Meer Bomen Nu
- Subsidie vergroenen van tuinen opengesteld voor huurders

- Plus deelname van bewoners aan planontwikkeling

Terugblik Programma 2020-2021

--- uitgevoerd-opgepakt

1. kwartiermaken **ipv 3 > 12 webinars**
2. 2-3 startproject (learning by doing together): Schorsmolen, Linie Zuid >>> **10 projecten**
3. ontwikkeling COOLbox **V**
4. communicatie (intern, extern) & leertraject > **opstart IKABacademie (5 webinars 200p)**
perenactie/subsidie huurders /subsidie corporaties

Gekoppeld aan Uitvoeringsgroep Alliantieafspraken

INHOUDSOPGAVE

WAAROM	Urgentie inzet voor klimaatadaptatie en biodiversiteit	5
	Beleid en prestatieafspraken	7
HOE	Werk aan een gebiedsgerichte aanpak	9
	Werk optimaal samen	11
	Planuitwerking, financiën, plus	13
WAT	Voorkomen van wateroverlast en droogte	15
	Voorkomen van hittestress	17
	Inzet voor meer biodiversiteit	19
ACTIE	Nieuwbouw en (sloop)nieuwbouw	
	<i>F1 de Heuvel</i>	21
	Renovatie	
	<i>Linie Zuid</i>	23
	<i>Maarten de Vriesstraat</i>	25
	<i>Calandstraat</i>	27
	Meerjaren onderhoudsplannen en dagelijks beheer	
	<i>Omegaplein</i>	29
	<i>Balk</i>	31
	Dagelijks beheer	
	<i>Muizenberg Kesteren</i>	33
EN NU		35
MEER WETEN		37

Renovatie Calandstraat

WonenBreborg renoveert drie flats aan de Calandstraat en zoekt maatregelen voor klimaatadaptatie en biodiversiteit. De gemeente heeft geadviseerd en werkt mee o.a. aan het kunnen afkoppelen van regenwater, en aan het aanpassen en aantrekkelijk maken van het aangrenzende groen.

Aanleiding

Wat kunnen we aan klimaatadaptatie en biodiversiteit doen tijdens deze renovatie was de vraag van WonenBreborg. Een notitie werd samen opgesteld, met input van de gemeente en de corporatie, waarvan de naam een begrip aan het worden is: de Calandnotitie.

Activiteiten

De regenwaterafvoer aan de straatzijde wordt afgekoppeld, groene gevels en nestvoorzieningen worden gemaakt. De gemeente gaat (in samenspraak met de bewoners) een nieuw ontwerp voor de buitenruimte die het regenwater (wat aan de achterzijde van de gebouwen wordt afgevoerd) kan bergen en aantrekkelijk is voor mens, plant en dier ontwerpen. De putten van de parkeerplaatsen kunnen worden aangesloten op een nieuw aangelegd hemelwaterriool. Op termijn wordt gekeken naar mogelijkheden voor het vergroenen van de parkeerplaatsen. Gezocht wordt naar zonweringsmogelijkheden. Ook iets simpels als het op afschot leggen van het terrein van de gevels af zal een positief effect hebben. Helaas ontbreken de financiële middelen om groene daken aan te leggen.

Bijzonder

De hoge kosten voor het afkoppelen van de putten van de parkeerplaatsen van het gemengde riool en het aansluiten op het nieuwe hemelwaterriool en het grote effect voor het watersysteem hebben het denken in gang gezet over de financiering van deze maatregelen.

ACTIE

Uiteindelijk gaat het om het zo effectief als mogelijk inzetten van maatschappelijk geld. Daarbij zou het schot tussen corporatie en gemeentebudgetten in feite moeten worden weggedacht. De gemeente werkt aan een subsidieregeling voor 2 jaar (tot en met 2023). Ter stimulering, om bij de corporaties het onderwerp goed in de vingers te krijgen en om de samenwerking een mooie start te geven.

Betrokken personen

Perry van Happen, p.vanhappen@wonenbreburg.nl
Programmamanager duurzaamheid WonenBreborg
Rob van der Hout, r.vanderhout@wonenbreburg.nl
Projectleider groot onderhoud
Sanne Verbeek vh Breda
Rombout van Eekelen, rs.van.eekelen@breda.nl
Stadsecoloog
Bas Hoefijzers, baj.hoefijzers@breda.nl
Adviseur Stedelijk water en Klimaatadaptatie
Jaap Jansen technisch adviseur, jg.jansen@breda.nl
Civiel adviseur
Anneke van Veen, ae.van.veen@kpnmail.nl
Programmamanager

Meerjaren onderhoudsplannen - dagelijks beheer

Balk

De aanpak van hittestress in het bestaande woningbestand kan door bouwtechnische maatregelen en door ingrepen in de buitenruimte. De vergroening van de buitenruimte door het weghalen van verharding en het aanbrengen van goede grond en het planten van groen en bomen helpt. Door samenwerking met de gemeente kunnen ook in de openbare ruimte de nodige maatregelen worden uitgevoerd.

Pilot Balk

Alwel onderzoekt samen met de bewoners de mogelijkheden voor het tegengaan van hittestress in een woonblok in Balk. Daarvoor zijn Studio Architectuur MAKEN en Buro Bouwfysica ingeschakeld. Zij verkennen de mogelijke maatregelen op korte, middellange en lange termijn. In beeld wordt gebracht welke maatregelen op korte termijn kunnen bijdragen aan het verminderen van hitteklachten. En de maatregelen die op langere termijn mogelijk zijn, die kunnen worden gekoppeld aan natuurlijke onderhoudsmomenten. Na een presentatie tijdens de IKABacademie is de samenwerking met de gemeente Breda opgestart.

Onderzoek en maatregelen op woningniveau

De oorzaken van oververhitting in de woningen zijn: veel verharding, weinig groen, lagere albedo van de omgeving, oriëntatie van gebouwen, slechte thermische isolatie en capaciteit van daken en gevels, een lage albedo van de gevels en daken en niet of nauwelijks beschaduwing.

Er zijn vier verkoelingsprincipes: verdampen, beschaduwing, reflectie en ventilatie.

1. Opwarming beperken door groene gevels, groene daken, albedo van daken en gevels, overstekken, zonwering, zonwerende beglazing, isoleren.
2. Passieve koeling door zomernachtventilatie, thermische massa.
3. Actieve koeling door airco of warmtepomp (minder gunstig voor het milieu).

(Bron Studio ArchitectuurMAKEN en Buro Bouwfysica)

ACTIE

Afstemming met de gemeente

Door te zoeken naar vergroeningskansen in de openbare ruimte en deze ook uit te voeren kan de gemeente bijdragen aan het woonklimaat ook in de woningen. De inzet kan mogelijk worden gecombineerd met het afkoppelen van de hemelwaterafvoer. Door specifieke soortenkeuze en inrichting kan tegelijk een impuls aan de biodiversiteit op en om de woningen (groen dak, pergola, tuinen) als in de buitenruimte (van corporatie en de openbare ruimte) worden gegeven. Zowel in kwantiteit als in kwaliteit. Ook zijn er kansen voor nestkasten. Nog niet verkend zijn de kansen voor de koppeling aan sociale programma's.

Rol van de bewoners

De bewoners hebben een groot belang bij de aanpak van hittestress, zij hebben ook een doorslaggevende rol in het al dan niet doorgaan van de aanpak. Daarnaast zijn zij beheerders van de tuinen en mogelijk van groen op de pergola's. In de pilot is samen opgetrokken. Het verhuizen van de trekker vanuit de bewoners leidt tot enige vertraging.

Bijzonder

Vanuit het initiatief voor de aanpak van hittestress in de woningen in Balk hebben de gemeente en Alwel elkaar gevonden in het verkennen van een gezamenlijke aanpak. Inmiddels vinden ook gesprekken plaats over een andere locatie.

Betrokken personen

Anke Struijs, a.struijs@alwel.nl
Adviseur Duurzaamheid
Nina Aalbers, nina@architectuurmaken.nl
Architect Studio Architectuur MAKEN
Mirjam Roth, roth@burobouwfysica.nl
Projectleider bouwfysica
Bas Hoefeijzers, baj.hoefeijzers@breda.nl

Initiatiefgroep Klimaatadaptatie en Biodiversiteit

Programmaopzet 2022 (concept)

1. IKABoverleg
2. 4 IKABacademie sessies
3. Ontwikkeling Schema Groene Klapper (wat is waar nodig)
Plus going concern

Te vervolgen met : Actsheets (wat kan wie waar doen, wat doen we waar samen) en gezamenlijke Agendering (afstemmen en prioriteren)

Gekoppeld aan werkgroep Duurzaamheid- Uitvoeringsgroep Alliantieafspraken

Hoe dit aan te vliegen als ambtenaar van een gemeente

kijk of er klimaatadaptatie in de prestatieafspraken staan
zoek en ontmoet de medewerker duurzaamheid
vraag om meldingen wateroverlast, hittestress, toon klimaatatlas , ...
vraag wat hij/zij nodig heeft, wat er speelt

ga samen presentatie houden voor alle lagen corporatie en de huurderskoepel
en benoem de resultaten voor de corporatie
en de doelen van zowel corporatie, gemeente als huurder

Fysiek

Sociaal

Corporate

Tegengaan wateroverlast
Tegengaan hittestress
Tegengaan droogteschade
Afvangen fijnstof
Grondwaterbeheer
Biodiversiteit

Welzijn
Aantrekkelijke woonomgeving
Prettige woning
Sociale cohesie
Gezondheid
Betrokkenheid
Bewegen
Banen

Waarde vastgoed
Voorkomen schade
Gebiedsgerichte aanpak
Goed gesprek met huurders
Brede dialoog gemeente
Tevreden huurders

Klimaatadaptatie

Woningcorporaties en klimaatadaptatie: 1+1=20

zoek een testcase : in de preplanfase.

werk samen een kennis maken, kennis delen en kennis
bouwen programma uit,
maak koppeling met uitvoeringsgroep Prestatieafspraken
voor inbedding, financiering, beschikbaarheid van uren

zorg er samen voor dat het in de prestatieafspraken komt

vervolgstappen samen te ontwikkelen (groene
klapper/buurtpaspoort/uitvoeringsprogramma's

**Zorg dat het een gezamenlijk programma/ gezamenlijke opgave wordt en blijft!
Samen maken we de stad.**

BREDA
BRENGT HET SAMEN

Alliantie Breda 2019 tot en met 2023

Gemeente Breda
Alwel, Laurentius, WonenBredburg
Gezamenlijke Huurderskoepel Breda

Succes!

Anneke van Veen ae.van.veen@kpnmail.nl
Breda: Bas Hoefijzers baj.hoefijzers@breda.nl